

RAPPORTER

Collegium Patristicum Lundense

Kollegiet har under det gångna året anordnat en patristisk afton och en patristisk dag.

Den 15 april hölls den patristiska dagen (se vidare nedan) och i anslutning till denna kollegiets årsmöte. Vid detta tillfälle omvaldes Samuel Rubenson till preses. Till övriga styrelseledamöter omvaldes Thomas Arentzen (kassör), Britt Dahlman (vice preses), Benjamin Ekman (sekreterare), Henrik Rydell Johnsén, Ann Jeanette Søndbø (munskänk) och Andreas Westergren. Per Rönnegård hade avböjt omval och tackades för sitt stora engagemang och arbete för sällskapet.

Den 29 maj anordnades en patristisk afton med FD Jesper Blid Kullberg, Stockholms universitet, som höll ett uppskattat föredrag med titeln "Armeniens senantika och medeltida kyrkor". Föredraget publiceras i detta nummer. En gästföreläsning med titeln "Prayers and Rulers in the Ethiopian Kingdom – Characteristics of the Medieval and Post-Medieval Church of Ethiopia" som skulle hållas den 13 december av professor Shiferaw Bekele (Addis Abeba University, Etiopien) fick tyvärr ställas in.

Styrelsen har under året haft ett protokollfört sammanträde (14/11). Därutöver har redaktionsutskottet och symposieutskottet mötts för att handlägga de löpande ärendena.

Patristikseminariet har haft sammankomster ungefär varannan vecka. Under våren har ett antal litteraturseminarier behandlat temat sexualitet och religion. Verk av Mary Douglas (*Purity and Danger*), Michel Foucault (*Sexuality and the Self*) och Virginia Burrus (*Saving Shame*) har lästs och diskuterats. I januari inbjöd patristikseminariet i samverkan med forskningsprogrammet *Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet* metropoliten Kallistos Ware för seminarium och föreläsningar (se vidare nedan). Under hösten har Ellen Muehlbergers

bok *Angels in Late Ancient Christianity* diskuterats. Vidare har valda avsnitt ur Klemens av Alexandria *Stromateis* lästs på grekiska och i översättning.

Högre seminariet i kyrko- och missionsstudier anordnade under hösten en serie föreläsningar där ämnesprofessorerna redogjorde för egen aktuell forskning. Av patristiskt intresse är den föreläsning som hölls den 26 september av professorn i kyrkohistoria och tillika CPL:s preses, Samuel Rubenson: "Kyrkan i grottan, klippan som kyrka – om det hemlighetsfulla medeltida etiopiska prästkungadömet's uppgång och fall". En annan patristiskt relevant föreläsning anordnad av seminariet hölls den 8 oktober av professor Mary Cunningham, University of Nottingham: "Preaching and the Bible in the Byzantine Church". Några seminarietillfällen är också värda att nämna: den 18 april med prof. Anders Klostergaard-Pedersen om "De kristna genusföreställningarnas teologiska rötter", samt den 11 december med TD Jörgen Magnusson: "Bortom vägs ände, eller klarsyntheten som förblindande: en retorisk analys och en mytteoretisk diskussion om tidig kristen etik i den valentinianskt gnostiska texten *Sanningens evangelium* från Nag Hammadi". Dagen därpå, den 12 december, föreläste Jörgen Magnusson om det så kallade Jesufu-fragmentet.

Lund, 28 januari 2013

Gästseminarium med metropolit Kallistos Ware

Mandag 28. januar deltok metropolit Kallistos Ware på et velbesøkt seminar vid Centrum för teologi och religionsvetenskap om den asketiske antologien *Filokalia*. Han holdt først et foredrag om reformbevegelsen kollyvades på Athos; det er i dette monastiske miljøet antologien blir til. Foredraget hadde fått overskriften "The Spirituality of the Philokalia: Its Leading Features and Its Influence in the Present Day Orthodox World". Deretter fulgte en historisk-kritisk diskusjon om hvorfor Ware og de andre redaktørene av den engelske *Filokalia*-utgaven anser at teksten "On the Character of Men and on the Virtuous Life" feilaktig er tilskrevet Antonius den Store og derfor har plassert den som et appendiks. Etter seminaret samlet deltagerne seg til en styrkende *afternoon tea*.

Den samme kvelden holdt metropolit Kallistos Ware et mer teologisk foredrag i St. Laurentius kirke: "God and the World: The Orthodox Theology of

Creation." Dagen etter holdt han også en større fakultetsforelesning under overskriften "Dialogue between Orthodoxy and the West: Problems and Opportunities", som handlet om moderne økumeniske utfordringer. Ingen av arrangementene var rent patristiske; snarere representerte de dialoger mellom moderne teologi og senantikkk tenkning. Med intenst engasjement og forankring innen patristikkfeltet viste den moderne kirkelederen et levende eksempel på kreativ bruk av senantikken i vår egen tid. Oppslutningen om arrangementene var upåklagelig.

Lund, 15 april 2013

Den patristiska dagen: Augustine on God and Man

Kollegiets årlige patristiske dag eide rom den 13. april i CTRs lokaler. Med ingen ringere enn Augustin som emne for dagen ble vi av professor Lewis Ayres, Durham, liksom "vår" Dr. Andreas Nordlander godt geleidet igjennom nytolkninger av Augustin, med en vekt på Augustins antropologi. Ayres holdte i formiddagsforedraget "In illo eramus: Augustine on the Mysteries of Redemption" og Nordlander "Tu quis es? Augustine on the Intertwined Mysteries of God and Self." Foruten et tekstseminar gikk ettermiddagen til en paneldiskusjon hvor, utover nevnte talere, også Gösta Hallonsten medvirket. Den patristiske dagen ble avsluttet med et årsmøte og tro tradisjonen en patristisk kveldsbuffé på CTR.

Lund, 30–31 maj 2013

Promovering till teologie hedersdoktor: Susan Ashbrook Harvey

Den 31 maj promoverades Susan Ashbrook Harvey, professor i Religious Studies vid Brown University, Rhode Island, till hedersdoktor vid Teologiska fakulteten, Lunds universitet. I samband med promoveringen höll Ashbrook Harvey den 30 maj en välbesökt och mycket uppskattad hedersdoktorsföreläsning vid Centrum för teologi och religionsvetenskap, med titeln "Sensing more in Ancient Religion". Med beslutet att utse Ashbrook Harvey till teologie hedersdoktor ville Teologiska fakulteten uppmärksamma "hennes avgörande insatser för förståelsen av den syriska kyrkan", liksom

hennes forskningsinsatser genom ”studier av sinnenas roll för religiös erfarenhet och gestaltning i senantiken, studier av kvinnors roll i församlingsliv och i religiös utbildning, och studier av hymner som uttryck för en religiös bildningskultur”.

Aarhus, 26–31 augusti 2013

Origeniana Undecima Conference

Den 26–31 augusti 2013 hölls den elfte internationella Origeneskonferensen *Colloquium Origenianum Undecimum* vid Århus universitet med titeln *Origen and Origenism in the History of Western Thought*. Konferensen samlade en rejäl skara forskare och deltagare från hela världen. Under konferensen behandlades många aspekter på temat origenesreception i västerländsk filosofisk och teologisk tradition, men många bidrag berörde även andra relevanta frågor inom origenesforskningen. En spännande workshop ägnades t.ex. åt det sensationella nya fyndet av ett manuskript med den grekiska texten av flera av Origenes psaltarhomiler. Denna workshop innehöll t.ex. bidrag av Lorenzo Perrone, som arbetar med en utgåva av homilierna, Cordula Bandt, som diskuterade den viktiga frågan om hur dessa nyfunna texter kan belysa receptionen av Origenes i de senare exegetiska katenorna, och Emanuela Prinzivalli som diskuterade hur de nya fynden kan hjälpa oss i förståelsen av de latinska översättningarna av Origenes texter som vi vad det gäller flera av hans texter fortfarande får förlita oss på. En annan intressant session vid konferensen innehöll papers om relationen mellan origenistiskt influerad klostertradition och textfynden i Nag Hammadi med bidrag av Hugo Lundhaug och Lance Jenott från det spännande norska projektet *New Contexts for Old Texts*. Som med många konferenser av det här slaget sker minst lika mycket intressant i samtalen under pauserna mellan föreläsningarna och panelsamtalen. Inte minst för studenter och doktorander blev det tillfälle till många goda samtal med mer erfarna och äldre forskare. Vid mötets avslutande diskussion bestämdes det att nästa origeneskonferens kommer att hållas 2017 i Jerusalem.

Lund, 9–12 oktober 2013

Konferens: Early Monasticism and Classical Paideia

Se Forskningsprogrammet "Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet".

Tvärminne, 8–9 november 2013

Konferens: Spaces – Past and Present

Den 8–9 november, 2013, anordnades det 23:e finska symposiet om senantiken med en internationell skara forskare. Den årligt anordnade konferensen har av hävd alternerat mellan att vara finsk- och engelskspråkig, men den tydliga tendensen verkar vara att engelskan tar över. Symposiet inleddes med en två timmar lång bussresa från Helsingfors till Tvärminne, som är en zoologisk station med tillhörighet till Helsingfors universitet. På denna natursköna plats längs kustlinjen diskuterades så rumslighetens betydelse med bidrag från en rad olika discipliner, som arkeologi, historia, teologi- och religionsvetenskaper och bysantinologi. Trots, eller tack vare, den stora skillnaden i intressen blev diskussionen livlig – även i bastun. Inledningsanförandet hölls av prof. Claudia Rapp från Wien, som talade om relationen mellan helgonet och det urbana rummet. Hon gav bland annat exempel på senantika helgon som verkade som försvarare för sina städer, och tolkade en vita, Porfyrios av Gazas liv, som att den snarare beskrev staden än helgonet. Till sist diskuterade Rapp också förhållandet mellan den levande helige mannen och det döda helgonet, och föreslog att kulten av den senare föregicks av de sätt som man, bl. a. genom inskriptioner, kunde hylla levande människor, som biskopar, guvernörer och asketer. Frågan om den kristna stadens identitet var en av de trådar som knöt samman de två dagarna på symposiet, med David G. Hunters och Christine Shepardsons presentationer som bidrag med andra perspektiv. Ett annat återkommande tema gällde övertagandet av kult på heliga platser med lång religiös kontinuitet, vilket bland annat tematiserades av Luigi Prada och Zbigniew Fiema. En finsk forskargrupp ledd av Kaius Tuori presenterade också sitt nya projekt om privat och offentligt i det romerska huset. I sin helhet var det två rika dagar, som sänder förhoppningar om ett lika spännande innehåll nästa år.

Forskningsprogrammet Det tidiga klosterväsendet och det antika bildningsidealet

Det har varit ett intensivt år för forskningsprogrammet med programmets internationella konferens, "Early Monasticism and Classical Paideia", den 9–12 oktober, som en höjdpunkt. En rad inbjudna forskare deltog och presenterade papers kring tre huvudteman, elementär utbildning och läskunnighet, filosofi, samt skriptorier, bibliotek och litterär produktion: Roger Bagnall (New York University), Peter Gemeinhardt (Georg-August-Universität Göttingen), Mariachiara Giorda (Università degli Studi di Torino), Kim Haines-Eitzen (Cornell University), Chrysi Kotsifou (The Van Leer Jerusalem Institute), Hugo Lundhaug (Universitet i Oslo), Anastasia Maravela (Universitet i Oslo), Ellen Muehlberger (University of Michigan), Arietta Papaconstantinou (University of Reading), Daniele Pevarello (Trinity College, Dublin), Mark Sheridan (Pontificio Ateneo S. Anselmo, Rom), Blossom Stefaniw (Johannes Gutenberg-Universität, Mainz), Arthur Urbano (Providence College). Konferensen var mycket lyckad med många fruktbara diskussioner och nya kontakter. I samband med konferensen lanserades även forskningsprogrammets nya hemsida skapad av Johan Åhlfeldt. Programmet har för avsikt att publicera bidragen från konferensen i en samlad volym.

Förutom den större konferensen har forskningsprogrammet också arrangerat tre workshops med goda resultat:

"Aspects on the Christianization of the Roman Empire", workshop vid Svenska forskningsinstitutet i Istanbul, 25 februari–1 mars, där papers presenterades och diskuterades med forskare på plats vid institutet. Ett antal guidade besök gjordes även till kyrkor i Istanbul, samt till den svenska utgrävningen av kultplatsen i Labraunda i sydvästra Turkiet. För guidning såväl i Istanbul som i Labraunda stod Dr. Jesper Blid Kullberg, Stockholms universitet.

"Pre-monastic schools in Alexandria", workshop i Lund, 10–11 juni, 2013 med Marco Rizzi (Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano), Blossom Stefaniw (Johannes Gutenberg-Universität, Mainz) och Edward Watts (University of California, San Diego), som inbjudna gäster.

"Working with Historical Texts in a Digital Age", workshop i Lund, 13–14 juni, 2013, med inbjudna deltagare från flera europeiska utgivningsprojekt: Sharing Ancient Wisdoms (SAWS, King's College,

London), Corpus der arabischen und syrischen Gnomologien (Martin-Luther-Universität, Halle-Wittenberg), Defining Beleaf and Identities in the Eastern Mediterranean (King's College), samt e-Traces (vid ett flertal tyska universitet).

Ett gästseminarium har också arrangerats med metropolit Kallistos Ware kring *Filokalia* (28 januari). Projektmedlemmar har även deltagit vid en rad workshops och konferenser utanför Lund.

Arbetet med forskningsprogrammets databas, *Apophthegmata Patrum Database* (APDB), har gjort stora framsteg under året. Förutom planering av databasens administrering efter forskningsprogrammets slut, samt inmatning av en stor mängd nytt material i databasen, har en första version av ett interaktivt och användarvänligt web-gränssnitt för databasen skapats av Johan Åhlfeldt.

Under 2014 planeras en workshop i Lund om syriska, arabiska och etiopiska apophthegmata i januari med Jonas Karlsson (Uppsala universitet), Grigory Kessel (Philipps Universität, Marburg), Ute Pietruschka (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg), Peter Tóth (King's College, London), Norman Wetzig (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg) och Witold Witakowski (Uppsala universitet), samt workshops kring koptiska apophthegmata och monastisk arkeologi i Egypten.

Sedan tidigare består forskargruppen av Samuel Rubenson (forskningsledare), Bo Holmberg, Lillian Larsen, Britt Dahlman, Henrik Rydell Johnsén, Elin Andersson och Andreas Westergren. Under 2013 har ytterligare tre personer anställts: Jason Zaborowski, Bradley University, för arbete med arabiska samlingar av Apophthegmata patrum, Karin Kulneff-Eriksson för arbete med grekiska samlingar, samt Johan Åhlfeldt för arbete med databasens web-gränssnitt samt med forskningsprogrammets hemsida. Som assistent för databasen har under året Claes Dahlman fungerat. Förhoppningsvis kommer Dr. Jesper Blid Kullberg, Stockholms universitet, att kunna ansluta till forskargruppen under våren 2014. David Westberg, som varit med sedan starten, lämnade forskargruppen under året för andra uppdrag.

Masterprogrammet Religious Roots of Europe

Sedan starten på masterprogrammet Religious Roots of Europe har det anordnats öppna föreläsningar på Centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund, som på olika sätt har knutit an till samspelet mellan islam, judendom och kristendom i historia och nutid. Förutom att samla de lokala studenterna – med välkomna besökare från Köpenhamn – har ett syfte varit att ge programmet och dess kärnfrågor en större offentlighet på universitetet.

Vårens föreläsningsserie handlade om fiendskap och gästfrihet (Hostility and Hospitality) när de tre religionerna har mött varandra. Joachim Östlund, som är historiker i Lund, bjöd med sina åhörare på en fascinerande resa till 16- och 1700-talets Nordafrika, dit flera svenskar hade kommit som fångar eller i någon befattning, och Östlund kartlade deras möten med och föreställningar av islam. Vid nästa tillfälle talade dominikanen Claudio Monge, som bor och arbetar i Istanbul, om det moderna Turkiets utmaning att hantera religiös mångfald. Till den sista föreläsningen kom professor Anders Klostergaard Petersen från Århus för att diskutera hur relationen mellan judendom och kristendom under de första århundradena kan teoretiseras.

Temat för hösten var rädslan för den religiöst Andre i nutiden. I tre föreläsningar behandlades i tur och ordning, "judeofobi", "kristianofobi", och "islamofobi". Vid dessa tillfällen diskuterade föredragshållarna inte bara själva verkligheten bakom termerna, utan också begreppens historia, potential och problem.

Vid den första föreläsningen frågade sig professor Jesper Svartvik, som är hemma både vid Lunds universitet och vid Svenska Institutet i Jerusalem, om "anti-judaism" är ofrånkomlig i västlig kultur. Nästa föreläsning arrangerades tillsammans med Centrum för Mellanösternstudier, och den inbjudne gästen, den brittiske journalisten Rupert Shortt gav en internationell utblick om "Christianophobia" i olika delar världen utifrån sin bok med samma namn. Terminen avslutades med att Johan Cato, som arbetar med ett forskningsprojekt om islamofobi i Lund, berättade om den roll som begreppet har spelat i internationell debatt och svensk politik, sedan det fick genomslag så sent som 1997.

Forum for patristik 2013

Der har i 2013 været holdt to endags seminarer i Forum for Patristik. Det første (nr. 31) blev holdt den 21. januar i København, og det andet (nr. 32) i Aarhus den 9. september.

I 2012 udkom en dansk oversættelse af *Justins Dialog med jøden Tryfon* (København: Anis). Oversættelse og indledning er udarbejdet af Jørgen Ledet Christiansen, Niels Hyldahl og Mogens Müller. I tilknytning til denne oversættelse holdt Mogens Müller det første foredrag ved januar-seminaret 2013 i København: *Justin og hans Bibel*. Foredraget handlede om Justins bibelsyn og bibelbrug. Han var den første kirkelige teolog, der udviklede en lære om den hellige skrift. Selv om han kendte de fire evangelier og andre nytestamentlige skrifter, var hans Bibel dog i alt væsentligt Det Gamle Testamente i dens græske version (LXX). Karakteristisk for Justins bibelbrug var skriftbeviset. Han går ud fra, at skriftens egentlige sandhed først kommer til orde i den kristne fortolkning. Foredraget er efterfølgende publiceret i internettidsskriftet *Patristik* (nr. 11): [www.patristik.dk /Patristik11.pdf](http://www.patristik.dk/Patristik11.pdf).

De følgende to foredragsholdere havde begge for nylig skrevet en ph.d.-afhandling, som var baggrunden for deres foredrag. Andreas Westergren havde i 2012 ved universitetet i Lund forsvaret afhandlingen: *Sketching the Invisible – Patterns of Church and City in Theodoret of Cyrrhus' Philotheos Historia*. Foredraget i Forum for Patristik havde fået titlen: *Eremitens återkomst – om nyttan med styliter och andra asketer i Theodoretos från Kyrrhos helgonvitor*. I foredraget beskrev Andreas Westergren de forskellige strategier som Theodoret anvendte, for at vise at asketernes liv også var meningsskabende for fællesskabet. De forskellige helgenvita handlede ikke kun om asketer, men også om kirken og ekklesiologien og menigheden. Eksemplerne blev især hentet fra Simon Søjlehelgen.

Den sidste foredragsholder i København var Thorsten Rørbæk, som i 2011 ved Aarhus Universitet havde forsvaret en ph.d.-afhandling om *Healing Accounts in Vita Antonii and Vita Hilarionis*. Foredraget ved januar-seminaret havde titlen: *Helbredelsesfortællinger i tidlige kristne biografier*. Foredraget handlede om den markante rolle, som helbredelsesfortællinger spiller i biografierne om Antonios (af Athanasius) og Hilarion (af Hieronymus). Helbredelsesfortællingerne medvirker til at definere asketen som en mediator, der står i et særligt

forhold til det guddommelige og afviger fra det alment menneskelige.

August-seminaret i Aarhus var i år blevet til et september-seminar på grund af den internationale Origenes-konference, der fandt sted på Aarhus Universitet i sidste uge af august. Første foredragsholder var Maria Louise Munkholt Christensen, der er ph.d.-studerende ved Aarhus Universitet. Foredraget havde titlen: »Ikke min, men vor Far« – om bønnens fællesskabsstiftende funktion. Bønnen etablerer to relationer: en relation til Gud og en relation til mennesker. Foredraget handlede især om den sidste relation, bønnens fællesskabsstiftende relationer og funktioner. Emnet blev behandlet med inddragelse af tekster om bøn fra det tredje århundrede, især fra Origenes, Tertullian og Cyprian.

Den næste foredragsholder var Julius Sebastian Bang Holst, der er teologistuderende ved Aarhus Universitet. Titlen på foredraget var: *At se Gud fra ryggen – om efterfølgelse og forening i Gregor af Nyssas mystiske teologi*. I foredraget blev det drøftet, i hvilken forstand efterfølgelse kan siges at være vejen til en art forening med Gud. Metoden var at følge et bestemt motiv hos Gregor af Nyssa for derigennem at kaste lys over helheden. I skrifterne *De Vita Moysis* og *In Canticum Canticorum* demonstrerer Gregor, at efterfølgelse består i at efterligne troens hellige forbilleder og i sidste ende Kristus selv. Og når man følger efter nogen, kan man kun se dem fra ryggen.

Sidste foredragsholder i Aarhus var Jesper Hyldahl, der er med i initiativgruppen bag Forum for Patristik. Han havde givet sit foredrag titlen: *Afsløret! Mysteriet i Nag Hammadi kodeks V*. Hans tese var, at teksterne er overleveret i håndskrifter, der i høj grad skal læses som repræsentanter for den periode, hvor de blev skrevet. Ændringerne i håndskrifterne er ofte udtryk for en bevidst tendens. En tekst er således en ustabil størrelse, og hvis man analyserer ændringer fra en tekstversion til en anden, dukker ofte helt andre betydninger frem. Det er fx tilfældet med kodeks V fra Nag Hammadi-samlingen, hvor eksempler på tekstvarianter blev underkastet en nøjere analyse.

Næste seminar i Forum for Patristik holdes mandag den 20. januar 2014 på Det Teologiske Fakultet og på Det Kongelige Bibliotek. Torben Damsholt har oversat nogle tekster af Synesios fra Kyrene (370–413), og oversættelsen er under udgivelse. Han vil i et foredrag sige noget om Synesios som en forfatter, der forsøgte at forene tidens nyplatoniske græske kulturtradition med kristendommen. Uffe Holmsgaard Eriksen har afsluttet et ph.d.-stipendium med en afhandling om Romanos og vil i tilknytning hertil sige noget om »Nedfarten til Dødsriget« i 4.–6.

århundrede hos Gregor af Nyssa, Efraim Syreren, Nikodemus-evangeliet og Romanos. Seminarets sidste foredrag foregår på Det Kongelige Bibliotek, hvor seniorforsker, dr. phil. Erik Petersen vil sige noget om bibliotekets patristiske håndskrifter – og der vil måske også blive lejlighed til at se nogle af dem, men næppe til at røre ved dem.

August-seminaret i Aarhus er planlagt til at finde sted mandag den 25. august 2014, men hverken dato eller program er endelig fastlagt endnu. Forum for Patristik forsøger løbende at informere om kommende seminarer på hjemmesiden: www.patristik.dk. Hjemmesiden er også basis for internettidsskriftet *Patristik*. Internettidsskriftets artikler er desuden frit tilgængelige via den danske biblioteks-hjemmeside: www.bibliotek.dk.

Holger Villadsen

Sacred Meal, Communal Meal, Table Fellowship, and the Eucharist: Late Antiquity, Early Judaism, and Early Christianity

Under 2012 inleddes detta internationella, interdisciplinära och interkonfessionella projekt som enligt planerna kommer att fullföljas 2014. Projektet syftar till att undersöka eukaristiritualen, dess ursprung, dess tidiga utveckling (till och med slutet av antiken), dess förhållande till judisk ritual och dess paralleller i samtida pagana religioner. Projektet organiseras av universiteten i Oslo, Agder, Kiel och Uppsala med David Hellholm (Oslo) som dess ledare och Anders Ekenberg (Newmaninstitutet, Uppsala), James Kelhoffer (Uppsala Universitet), Øyvind Norderval (Oslo), Enno Edzard Popkes (Kiel), Dieter Sänger (Kiel), och Tor Vegge (Kristiansand/Agder) i organisationskommittén.

Projektet omfattar omkring 75 deltagare från främst Tyskland, Norge, Sverige men även andra länder i Europa, USA och Australien. Flera teologiska discipliner är representerade, men även bland annat klassisk filologi, arkeologi och ikonografi. Deltagarna möttes först på en upptaktskonferens i Kiel i augusti 2012, där de olika ämnena presenterades och diskuterades, och, efter ett års mycket intensivt arbete, i Metochi på Lesbos i september 2013 för att diskutera de skrivna artiklarna. Varje deltagare kommer sedan att skicka in sitt bidrag under innevarande år, och resultatet planeras bli en publikation

på tre volymer år 2014. För att ge åtminstone en liten överblick över projektet bifogas här en lista över en av arbetsgrupperna:

Vemund Blomkvist (Oslo), *The Image of the Pagan Cultic Meal in the New Testament*

Karin Blomqvist/Jerker Blomqvist (Lund), *Eucharist Terminology in Early Christian Literature. Philological and Semantic Aspects*

Lukas Bormann (Erlangen/Nürnberg), *Das Herrenmahl. Kulturanthropologische und ritualwissenschaftliche Perspektive*

John Granger Cook (LaGrange College, Georgia, USA), *Pagan Reactions to the Eucharist in Paganism*

Hermut Löhr (Münster), *Vom Gemeinschaftsmahl zur Mahl-Gemeinschaft. Überlegungen zum sakramentalen Charakter des Herrenmals bei Paulus*

Gerard Rouwhorst (Tilburg), *Frühchristliche Eucharistiefiern: Die Entwicklung östlicher und westlicher Traditionsstränge*

Karl Olav Sandnes (Oslo), *Jesus' Last Meal According to Mark and Matthew Comparison and Interpretation*

Jorunn Økland (Oslo), *Gender and cultic meals in Early Christianity*

Tor Vegge (Kristiansand/Agder), *Meals in the Context of the Deutero-Pauline Letters, the Letter of Jude and the Second Letter of Peter*

Hans-Ulrich Weidemann (Siegen), *Mahlgemeinschaft und Taufe. Zu den neutestamentlichen Wurzeln der altkirchlichen Taufeucharistie*

Johannes Woyke (Flensburg), *Gemeindemahl und Opfervorstellung im Neuen Testament (Hebr)*

Karin Blomqvist

Spede stemmer fra fortiden: nye perspektiver på barndom i det tidlige Europa

Prosjektet "Spede stemmer fra fortiden: nye perspektiver på barndom i det tidlige Europa" ("Tiny Voices from the Past: New Perspectives on Childhood in Early Europe") startet i januar 2013 og vil pågå til 2016.

Prosjektet holder til ved idéhistorie på Institutt for filosofi, idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk (IFIKK), Humanistisk fakultet, Universitetet i Oslo, og er finansiert av Norges forskningsråd og Univ. i Oslo. I prosjektet deltar to phder, en post doc. samt en rekke internasjonale forskere. Prosjektleder er Reidar Aasgaard.

I prosjektet forsker vi på barns liv og på holdninger til barndom i antikken og middelalderen. Vi fokuserer både på gresk-romersk kultur og på den framvoksende kristendom – dette er tradisjoner som helt fram til vår tid har preget oppfatningene av mennesket og dets verd, og også av barnet som menneske. Studiet av jødisk og tidlig islamsk materiale vil også inngå i prosjektet.

Prosjektet dekker perioden fra ca. det 5. årh. f.Kr. til det 12. årh. e.Kr., men med vekt på det første til det åttende århundre. Vekten ligger særlig på studiet av tre typer kilder:

1. Tidligkristne apokryfe fortellinger om Jesu og hans mor Marias barndom, henholdsvis Tomas' barndomsevangelium og Jakobs prot-evangelium.

2. Verker av sentrale tenkere og holdningsdannere (filosofiske, teologiske, politiske) som reflekterer ulike, men tidstypiske forestillinger om barn og barndom.

3. Kilder som på ulike måter kan dokumentere barns egne liv og aktiviteter (brev fra barn, leker, historier osv.).

I mai 2014 (uke 21) arrangerer vi to workshoper: "Origins of Western Childhood, 5th century BC–13th century AD" og "Tracing the Children's Perspective: Children and Everyday Life in the Roman World (1st c. BC–6th c. AD)". I workshopene vil ca. 35 norske og internasjonale forskere presentere kapittelutkast til to vitenskapelige antologier (planlagt utgitt ca. 2016). For mer informasjon om prosjektet se våre hjemmesider:

www.hf.uio.no/ifikk/forskning/prosjekter/barndom/index.html

www.hf.uio.no/ifikk/english/research/projects/childhood/index.html (engelsk)

På hjemmesidene er det lagt ut to litteraturlister over forskning på barndom i antikken og tidlig middelalder: en kort oversikt over innføringslitteratur og en omfattende bibliografi. Den første er tenkt som introduksjon til fagområdet, den andre som ressurs for forskere, phder og masterstudenter som arbeider/ønsker å arbeide med temaet.

Deltakere ved idéhistorie er Reidar Aasgaard (prosjektleder), Ville Vuolanto (post doc), Oana-Maria Cojocaru (phd), Marijana Vukovic

(phd) og Camilla Christensen (vit.ass.). Våre internasjonale hovedsamarbeidspartnere er Marcia J. Bunge (Gustavus Adolphus College, USA), Danna Nolan Fewell (Drew University, USA), Christian Laes (University of Antwerp/Free University of Brussel) og Cornelia Horn (Humboldt Universität/Freie Universität, Berlin).

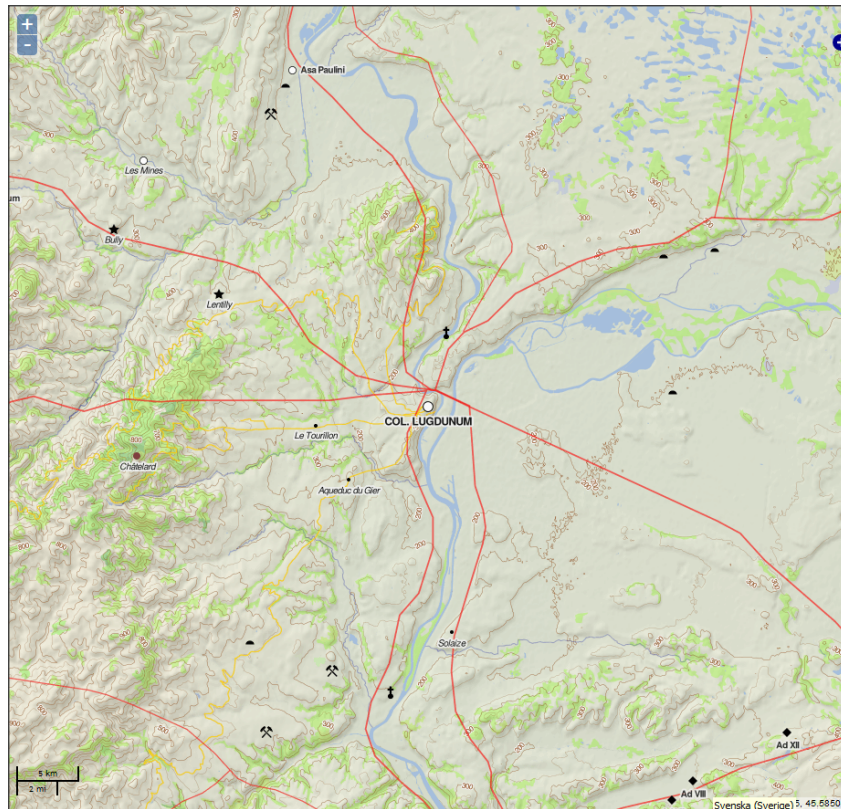
Reidar Aasgaard

Digital Atlas of the Roman Empire (DARE)

Digital Atlas of the Roman Empire (<http://imperium.ahlfeldt.se>) är en engelskspråkig interaktiv kartdatabas över den grekiska och romerska civilisationen. Ett digitalt kartverk som DARE brukar benämnas Deep map och går långt utöver en vanlig tryckt karta genom att kunna kombinera kartlager i realtid baserade på logiska sökvillkor i en bakomliggande databas och därigenom skapa nya kartor efter användarens önskemål. Databasen, som är konstruerad av Johan Åhlfeldt, är fullt tillgänglig för allmänheten.

DARE är ett exempel på ett arbete inom det framväxande forskningsfältet Digital humaniora. För närvarande innehåller den 25,176 platser och 1,778 separata byggnadsverk (t.ex tempel, teatrar, amfiteatrar). Det är ett arbete som kontinuerligt växer i omfattning. Med interaktiv i detta sammanhang avses att information om antika platser kan sökas dels med hjälp av ett klickbart kartgränssnitt, dels genom att söka information om dessa platser efter dess moderna eller antika namn eller andra egenskaper hos platsen.

Databasen och dess gränssnitt består av en baskarta, ett antal tematiska kartlager och en platsdatabas med uppgifter om grekisk/romerskt namn, modern platsreferens, koordinater, typ av plats och tidsperiod. Baskartan är en topografisk karta med återstående naturlig vegetation och floder. På denna karta finns det romerska vägnätet och akvedukter, platser med antika namn, eller om de inte är kända, moderna namn i kursiv stil. Städer, tätorter, legionsläger, fort och andra typer av platser har olika symboler. Kartan är inzoomningsbar och dess skala varierar från 1:5 millioner till 1:300 000 (zoom-nivå 11), se *figur 1*, karta över Colonia Lugdunum med omgivning, dvs. det moderna Lyon i Frankrike.

Figur 1

Baskartan har utvecklats i samarbete med det brittiska forskningsprojektet Pelagios (<http://pelagios-project.blogspot.se>) som är ett nätverk av ett 20-tal webb-baserade databaser inom arkeologi, historia och klassiska språk. Den digitala kartan har funnits i en första version sedan september 2012. En andra omarbetad version publicerades under hösten 2013 och används av Pelagios och dess samarbetspartner. En mobil version är dessutom under utveckling. Pelagios har skapat ett gränssnitt för, och ett API (application programming interface) för maskinell åtkomst av digitala resurser baserade på gemensamma referenser för antika platser, så kallade Uniform resource identifiers. Urvalet av antika platser baseras på ortsindex i *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Cambridge University Press, 2000.

Ett antal kartlager kan appliceras ovanpå baskartan, t. ex. Senantika kloster i Gallia, Belgica och Germania (före Columbanus omkring år 590, baserat på F. Prinz, *Frühes Mönchtum im Frankenreich*, 1965); Biskopssäten i väst fram till år 600, baserat på Atlas zur Kirchengeschichte. Inom ramen för forskningsprojektet Early Monasticism and Classical Paideia (<http://mopai.lu.se>) kommer nya kartlager rörande kyrkan och klosterväsendet i öst att sammanställas. Detta arbete kommer att baseras på Atlas zur Kirchengeschichte, Tübinger Atlas des vorderen Orients och andra källor där syftet är att skapa geografiska referenser med koordinater för samtliga biskops-säten och kloster från senantiken till tidig medeltid. Databasen innehåller dessutom beständiga länkar till andra digitala resurser baserade på plats (t.ex. de digitala utgåvorna av R. Stillwell et al, *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, 1976 och R. Talbert, *Rome's World: The Peutinger Map Reconsidered*, Cambridge University Press 2012) och ingår på detta sätt i ett nätverk av webbaserade resurser om den antika världen. Varje plats i databasen kan adresseras genom sin unika numeriska referens, t.ex. <http://imperium.ahlfeldt.se/places/105> (Lugdunum, Lyon, Frankrike). Det har varit en strävan att sammanställa koordinater med så hög precision som möjligt. Parallellt med baskartan kan även en modern satellitbilds-, väg- och i vissa fall en nationell topografisk karta laddas (Storbritannien, Belgien, Frankrike, Tyskland, Spanien, Portugal). Det är här som exakta koordinater kommer till sin rätt, 3,794 platser med antika lämningar är mer eller mindre synliga på satellitbilder, se *figur 2* på nästa sida, med en satellitbild över den antika teatern i Lyon.

Baskartan är möjlig att återanvända i andra webb-applikationer istället för moderna kartor från t.ex Google Maps. Den implementeras med hjälp av t.ex. Javascript-baserade programbibliotek från Google Maps (<https://developers.google.com/maps>), OpenLayers (<http://www.openlayers.org>) eller Leaflet (<http://leafletjs.com>) för att nämna några av de mest använda.

Johan Åhlfeldt

Figur 2